

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

СУВОРОВА Римма Володимирівна - слухач магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства ХНУВС

УДК 343.1

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся нормативно-правового регулирования контроля за совершением преступления. Уделяется внимание важности правового обеспечения такого негласного следственного (розыскного) действия как залога и основы эффективного противодействия преступности. Исследуются основные проблемы правовой регламентации осуществления контроля за совершением преступления и предлагаются пути их решения. Уделяется внимание тождеству и разграничению негласных следственных (розыскных) действий и оперативно-розыскных мероприятий.

Ключові слова: оперативно-розыскові заходи, негласні слідчі (розыскові) дії, правове регулювання, правоохоронні органи.

Під правовим регулюванням в теорії права розуміється специфічна діяльність держави, її органів, посадових осіб по упорядкуванню суспільних відносин шляхом встановлення правових норм і прийняття в необхідних випадках індивідуально-регламентованих рішень у відповідності з цими нормами по юридично-значущих питаннях, які виникають у процесі таких відносин.

Метою статті є дослідження нормативно-правової бази щодо регулювання контролю за вчиненням злочину, шляхом аналізу законодавства України, висвітлення основних проблем та недоліків правової регламентації даної негласної слідчої (розыскової) дії, пошук шляхів їх вирішення.

Негласні слідчі (розыскові) дії, у тому числі контроль за вчиненням злочину мають яскраво виражену оперативно-розыскову природу, тому при розгляді питання щодо процесуально-правового регулювання проведення такої негласної слідчої (розыскової) дії слід звернути увагу на правове регулювання оперативно-розыскової діяльності, адже правова основа оперативно-розыскової діяльності представляє собою систему правових установлень, які містяться в законних і відомчих актах і визначають завдання, принципи, зміст і порядок оперативно-розыскової діяльності [1, ст. 140].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про оперативно-розыскову діяльність», правову основу оперативно-розыскової діяльності становлять Конституція України, Закон України «Про оперативно-розыскову діяльність», Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», «Про статус суддів», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна[2].

Правове регулювання негласних слідчих (розыскових) дій носить функціональний

характер, тобто в цій роботі правові норми регулюють відносини між державою (її представниками) та громадянином (перш за все особою, яка посягає на охоронювані законом об'єкти) у зв'язку з необхідністю захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави. Так, Шумилов А.Ю. щодо нормативного забезпечення оперативно-розшукової діяльності Російської Федерації зазначає, що правове регулювання оперативно-розшукової діяльності – це нормативно-владний вплив російської держави на суспільні відносини в оперативно-розшуковій діяльності з метою їх упорядкування. Такий вплив виникає шляхом встановлення правових норм по юридично значущих питаннях, що виникають у рамках оперативно-розшукових та інших правовідносин в оперативно-розшуковій діяльності [3, ст. 50-51]. Таким чином, і правове забезпечення контролю за вчиненням злочину можна уявити як правовий простір, у рамках якого діють його учасники. У результаті діяльності суб'єктів, що проводять контроль за вчиненням злочину, так чи інакше виникають правовідносини, що потребують регулювання з боку держави. Дуже важливо зазначити, що, не дивлячись на природу негласних слідчих (розшукових) дій, правовідносини, що виникають в оперативно-розшуковій діяльності мають самостійний характер та зміст і не можуть бути визнані кримінально-процесуальними, так як вони в основному протікають негласно, таємно, не за правилами Кримінального процесуального кодексу України. Тому виникає чимало суперечностей з боку науковців та практиків, щодо регулювання правових відносин, що виникають при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Необхідно також звернути увагу на межі правового регулювання контролю за вчиненням злочину. Межі правового регулювання встановлюють, перш за все, для суспільних відносин, що виникають у зв'язку з наявністю достатнього ступеню вірогідності скоєння злочину або з його скоєнням та попередженням, виявленням та припиненням, використовуючи спеціальні сили, засоби та методи. Доцільним було б виокремити декілька рівнів правового регулювання здійснення контролю за вчиненням злочину.

Базовий (основний) рівень повинен ґрунтуватися та здійснюватися на рівні Конституції України, адже проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії найчастіше пов'язано з обмеженням конституційних прав та свобод людини, тому при її здійсненні важливо дотримуватись рамок цих обмежень, спираючись на закріплені в Конституції положення, крім того необхідно звернути увагу на міжнародні правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, що також слугуватимуть основою, на яку необхідно спиратися при проведенні контролю за вчиненням злочину. Середній рівень: на цьому рівні правовідносини, що виникають при проведенні контролю за вчиненням злочину мають бути урегульовані законами та кодексами, до яких у першу чергу відноситься Кримінальний процесуальний кодекс України 2013 року, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші закони. Два вищезазначених рівні є основними рівнями, що регулюють правовідносини, які виникають при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, в тому числі контролю за вчиненням злочину. Крім даних двох основних рівнів повинен також існувати деталізуючий (додатковий) рівень. Для нього характерне прийняття підзаконних нормативних правових актів (законодавчої влади, органів виконавчої влади, міжвідомчого характеру), на даному рівні діяльність по проведенню контролю за вчиненням злочину повинна регулюватися за допомогою уточнюючих правових актів, прийнятих відповідними органами, дані акти не повинні суперечити Конституції України, законам України та міжнародним правовим актам, що ратифіковані Верховною Радою України.

Таким чином, Кримінальний процесуальний кодекс України містить положення про негласні слідчі (розшукові) дії, в тому числі контролю за вчиненням злочину, та підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з метою виявлення злочинців та осіб, що їх вчинили, так главою 21 Кримінального процесуального кодексу України «Негласні слідчі (розшукові) дії» регламентовано проведення таких дій. У ст. 271 «Контроль за вчиненням злочину» закріплено, що вищевказана негласна слідча (розшукова) дія

може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться у таких формах:

- 1) контрольована поставка;
- 2) контрольована та оперативна закупка;
- 3) спеціальний слідчий експеримент;
- 4) імітування обстановки злочину [4].

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавцем, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину.

Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створять в оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення [5, ст. 60-61].

Але розглядаючи положення чинного Кримінального процесуального кодексу України деякі питання правового регулювання проведення контролю за вчиненням злочину залишаються не вирішеними. Так, процедура отримання дозволу на проведення контролю за вчиненням злочину виключає саму оперативність проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, адже отримавши інформацію про злочин, що вчинений або готується необхідно не тільки зібрати відповідні матеріали, що підтверджують достовірність інформації та необхідність проведення контролю за вчиненням злочину, а й отримати дозвіл на проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії у вигляді ухвали слідчого судді.

Не можна також залишати поза увагою те, що з появою інституту негласних слідчих (розшукових) дій дещо розширені повноваження слідчого. Зокрема, він уповноважений: - проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках встановлених Кримінальним процесуальним кодексом України; - доручати проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; - звертатися за погодженням з прокурором до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих, негласних слідчих (розшукових) дій, таким чином виникає питання чи мають слідчі слідчих підрозділів достатню фахову підготовку для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, адже до прийняття чинного Кримінального кодексу України здійснення оперативно-розшукових заходів покладалось на спеціально підготовані оперативні підрозділи. Вирішенням цього питання стало б виключення з повноважень слідчого проведення негласних слідчих (розшукових) дій, нормативно закріпивши його право доручати проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

Згідно з положеннями статей 260-264, 267-275 Кримінального процесуального кодексу України до негласних слідчих дій належать: аудіо -, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виймка кореспонденції; зняття інформації з

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються питання, що стосуються нормативно-правового регулювання контролю за вчиненням злочину. Приділяється увага важливості правового забезпеченню такої негласної слідчої (розшукової) дії як запоруки та основи ефективної протидії злочинності. Досліджуються основні проблеми правової регламентації здійснення контролю за вчиненням злочину та пропонуються шляхи їх вирішення. Приділяється увага тотожності і розмежуванню негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володінням особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; використання конфіденційного співробітництва. У ч. 1 п. 1 п. 2, 4, 7, 8-12, 17, 20 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ті самі дії визнаються оперативно-розшуковими заходами. Здійснювати їх дозволяється згідно з положеннями відповідних статей Кримінального процесуального кодексу України, тому правова регламентація застосування негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів викладає чимало суперечностей серед практиків та науковців [6, ст. 60].

Отже, розглядаючи питання правової регламентації контролю за вчиненням злочину слід звернути увагу на оперативно-розшукову природу даної негласної слідчої розшукової дії, але, не дивлячись на це, вони мають самостійний характер та зміст. Будь-які заходи, що застосовуються при здійсненні правоохоронної діяльності повинні неухильно відповідати закону та правовим актам, прийнятим на основі закону. Саме правове забезпечення є запорукою та основою ефективної протидії злочинності. На даному етапі правова основа інституту негласних слідчих дій

потребує вдосконалення та більш докладної регламентації окремих слідчих (розшукових) дій, в тому числі контролю за вчиненням злочину, адже закріплення інституту негласних слідчих (розшукових) дій в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України кардинально та суттєво змінило роль слідчих органів, які раніше здійснювали лише гласну діяльність. Необхідно враховувати те, що при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій слідчому та уповноваженим на те оперативним підрозділам необхідно спиратися на норми законодавства, що чітко регламентували б таку діяльність.

Література:

1. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / Бандурка О.М.– Харків - 2012.- С. 620;
2. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 року №2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України.-1992.-№22-ст. 303;
3. Шумилов А.Ю. Курс основ оперативно-розшукової діяльності: посібник для вузів / А.Ю. Шумилов. 3-є вид. дод. та переб. М.: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008. – 391 с. – (Библиотечка студента, курсанта и слушателя);
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково практичний коментар: у 2 т., Т 1/ О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.;
5. Бабіков О.П. Особливості використання негласних слідчих (розшукових) дій в доведенні вини й визначенні кваліфікації дій підозрюваних у вчиненні злочинів у сфері службової діяльності з ознаками корупції / -О.П. Бабіков // Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення: матеріали наук. практ. конф., ХНУВС – 2013 - С. 251-257;
6. Шилін М. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України / М.Шилін // Вісник національної академії прокуратури України . – 2013. – № 1. – С. 59-64;